

УДК 81'373.612-043.2:811.111]:(81:008):124.2'06
DOI <https://doi.org/10.32782/fohium/2023.3.11>

ВПЛИВ ЕТИМОЛОГІЇ КОНЦЕПТУ TRAVEL (JOURNEY) АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ НА ЙОГО СУЧАСНУ СМИСЛОВУ СТРУКТУРУ

Сергій Колонюк

*аспірант кафедри романо-германської філології та зарубіжної літератури
Донецький національний університет імені Василя Стуса*

ORCID ID: 0000-0001-5010-4957

kolonyuk777@gmail.com

Ключові слова: *концепт TRAVEL (JOURNEY), англійська лінгвокультура, смислова структура концепту, субконцепт, етимологія номінацій концепту.*

Концепт TRAVEL (JOURNEY) віддзеркалює ментальність англійського етносу, а зазначена своєрідність формувалася паралельно з виникненням і запозиченням мовних одиниць відповідно до потреб носіїв англійської лінгвокультури. Смилова структура концепту TRAVEL сформувалася раніше за смислову структуру його аналога JOURNEY. Розглянуто смислову структуру концепту TRAVEL (JOURNEY), що відображена в тлумачних словниках сучасної англійської мови, показано, що смислова структура концепту TRAVEL (укр. ПОДОРОЖ) (JOURNEY) (укр. ПОДОРОЖ) містить субконцепти ROAD (укр. ДОРОГА), WAY (укр. ШЛЯХ). Етимологічний аналіз словникових статей, що відображають актуалізований концепт та його субконцепти, дає змогу простежити процес розвитку та становлення смислових компонентів аналізованого концепту та уточнити його структуру. Висновкуємо, що: 1) на формування смислів концепту TRAVEL (JOURNEY) (укр. ПОДОРОЖ) вплинуло становлення англійської мови як мови британського етносу; 2) запозичені з давньофранцузької мови лексеми travel (укр. подорож), journey (укр. подорож), tour (укр. коротка подорож, поїздка) та trip (укр. поїздка) адаптовані в дискурсивній практиці; 3) структура лексичного значення слів-презентантів розглядуваного концепту та його субконцептів поповнилася новими лексико-семантичними варіантами, створивши своєрідну структуру смислового поля розглядуваного концепту; 4) слова road (укр. дорога) та way (укр. шлях) належать до споконвічних англійських лексем, тому вони продукували смисли, пов'язані з традиційним для англійської лінгвокультури розумінням процесу подорожування в просторі та часі.

THE INFLUENCE OF THE ETYMOLOGY CONCEPT TRAVEL (JOURNEY) ON ITS CURRENT MEANING STRUCTURE IN ENGLISH LANGUAGE

Serhii Koloniuk

*Postgraduate Student at the Department of Romano-Germanic Philology and Foreign Literature
Vasyl Stus Donetsk National University*

Key words: TRAVEL (JOURNEY) concept, English linguistic culture, semantic structure of the concept, sub-concept, etymology of concept nominations.

The TRAVEL (JOURNEY) concept reflects the mentality of the English ethnic group, and its nativeness was formed in parallel with the emergence and borrowing of linguistic units in accordance with the needs of speakers of English linguistic culture. The semantic structure of the concept TRAVEL was formed earlier than the semantic structure of its analogue JOURNEY. The content structure of the TRAVEL (JOURNEY) concept, depicted in the explanatory dictionaries of the modern English language, is considered, and it is shown that the content structure of the TRAVEL (Ukrainian: ПОДОРОЖ) concept (JOURNEY) (Ukrainian: ПОДОРОЖ) contains the subconcepts ROAD (Ukrainian: ДОРОГА), WAY (Ukrainian: ДОРОГА). Etymological analysis of dictionary articles reflecting the actualized concept and its sub-concepts allows tracing the process of development and formation of content components of the analyzed concept and clarifying its structure. We conclude that: (1) the formation of the content of the TRAVEL (JOURNEY) concept (Ukrainian: ПОДОРОЖ) was influenced by the formation of the English language as the language of the British ethnic group; (2) the lexemes travel (Ukrainian trip), journey (Ukrainian trip), tour (Ukrainian short journey, trip) and trip (Ukrainian trip) borrowed from the Old French language are adapted in discursive practice, (3) the structure of the lexical meaning of words presenters of the considered concept and its sub-concepts were replenished with new lexical-semantic variants, creating its own structure of the semantic field of the considered concept; (4) the words road (Ukrainian: дорога) and way (Ukrainian: шлях) belong to the original English lexemes, which they used to produce content related to the traditional understanding of the process of traveling in space and time for English linguistic culture.

Вступ. Онтологічні та аксіологічні орієнтири, що формувалися від початку створення етносів, мають і розбіжності, і спільні риси, притаманні роду Homo. Багато в чому посприяло формуванню кожної лінгвокультури поширення Біблії та встановлення пов'язаних із релігією моральних установок буття і англійців, і українців. Але екстралінгвальні чинники, а саме географічні та кліматичні умови, пристосування до життя на островах та інше, вплинули на умови буття англійців, що відрізняються від онтології українців, а надбання досвіду, відповідних навичок вплинуло на створення унікальної скарбниці мудрості, що відбито в паремійному фонді носіїв відповідної лінгвокультури, зокрема й англійської.

Аналіз досліджень і публікацій. Концепт ПОДОРОЖ (МАНДРІВКА) вивчали в різних галузях науки, зокрема, таких як географія, соціологія, психологія, культурологія, антропологія та ін. Серед його дослідників французький антрополог К. Леві-Стросс (Lévi-Strauss, 1992), який аналізував культурні параметри подорожей в аспекті з'ясування спільного і відмінного, що виокремлюється в різних типах культур в інтерпретації подорожі; англійський антрополог Е. Тайлор (Tylor,

1924), який сфокусував увагу на розгляді поняття *подорож* як презентанта культурного обміну між суспільствами; американський літературознавець М. Пратт (Pratt, 2007) спроектувала свою увагу на опис художніх, лінгвокультурних образів подорожей; американський культуролог Дж. Кліффорд (Clifford, 1997; Clifford, 2013), зокрема, працював над осмисленням понять, пов'язаних із культурним обміном, взаємодією культур щодо ставлення до феномену подорож. Специфіку вербалізації концепту ПОДОРОЖ (МАНДРІВКА) в пареміях досліджували Ю. Запорожченко (Запорожченко, 2009), В. Коваленко (Коваленко, 2020), Г. Каратєєва (Каратєєва, 2007), Ю. Кожуховська (Кожуховська, 2014), О. Ляховин (Ляховин, 2011; Online Etymology Dictionary) та ін., а загальний огляд наукової літератури початку ХХІ століття з дослідження концепту ПОДОРОЖ (МАНДРІВКА) в лінгвістичному аспекті здійснили Т. Космеда і С. Колонюк (Колонюк, Космеда, 2022).

Мета – простежити процес розвитку та становлення семантичних компонентів смислу концепту TRAVEL і його аналога JOURNEY та уточнити його смислову структуру.

Дослідницький матеріал. Для підготовки статті використано традиційні методи, зокрема *описовий* для викладу основного матеріалу, моделювання висновків, *інтерпретаційний*, що застосований для виокремлення характерних ознак концепту, *аналізу лексикографічних дефініцій* з етимологічних словників, що супроводжується відповідним *етимологічним аналізом*. Дослідницьким матеріалом слугували етимологічні словники: Etymology Dictionary.

Основна частина. Зауважмо, що смислова структура концепту *TRAVEL* сформувалася раніше за смислову структуру його аналога *JOURNEY*, хоча сьогодні концепт *JOURNEY* концептуально більш об'ємний та набув більш широкої вербалізації, що віддзеркалено у свідомості носіїв англійської лінгвокультури. Вербалізація концепту *TRAVEL* більш активно презентована в британському варіанті англійської мови, оскільки він сформувався раніше. Концепт *JOURNEY* відповідно вербалізований і в британському, і в американському варіанті англійської мови.

Смислова структура концепту *TRAVEL* (укр. *ПОДОРОЖ*) (*JOURNEY*) (укр. *ПОДОРОЖ*) містить субконцепти *ROAD* (укр. *ДОРОГА*), *WAY* (укр. *ШЛЯХ*), що актуалізуються у словникових статтях слів *travel* (укр. *подорож*), *journey* (укр. *подорож*), *road* (укр. *дорога*), *way* (укр. *шлях*). Бінарність світобудови відбиває паралельне створення абстрактних понять подорожі (мандрівки) та дороги як базових, що виникли в прадавні часи та були закарбовані у фольклорі.

Опис мовних засобів об'єктивації концепту *TRAVEL (JOURNEY)* (укр. *ПОДОРОЖ*) ґрунтується на єдності плану вербального вираження та смислової інтерпретації: і з боку лексичної презентації, і з боку семантичного навантаження. Аналіз етимологічних джерел уможливує простежити процес розвитку та становлення смислових компонентів аналізованого концепту та уточнити його структуру.

На формування смислової структури концепту *TRAVEL* (укр. *ПОДОРОЖ*) вплинув розвиток значення лексеми *travel*. Слово *travel* може бути виражене, як і в українській мові, граматично іменником *travel* 'подорож' та дієсловом *travel* 'подорожувати'. Іменник *travel* утворений від відповідного дієслова, що зафіксоване в XIV столітті й було запозичене з давньофранцузької мови: походить від дієслова *travaillier*. Спочатку слово мало значення «hard work» (укр. «важка робота») (французьке *travail* – «робота») (Longman Dictionary of Contemporary English). Виходячи з того, що кожна подорож у Середньовіччі супроводжувалася труднощами, то дієслово почало вживатися на позначення важкого й тривалого процесу подорожжування та поступово замінило *faran* давньоанглійської мови. Це значення збереглося у формулі

прощання, що вербалізовано лексемою *farewell* (укр. *прощання*). У сучасній англійській лінгвокультурі це слово використовується як іменник, що позначає «the general activity of moving from one place to another» (укр. «дію з переміщення з одного місця до іншого»), а у формі множини *travels* зі значенням «someone's *journeys* to or in places that are far away» (укр. «подорожі до /або з/ далеких місць») (Longman Dictionary of Contemporary English). Зазначмо, що зафіксовані смисли концепту *TRAVEL* – 'moving' (укр. 'переміщення'), 'far away' (укр. 'далеко в просторі') належать до ключових (ядрових) смислів розглядуваного концепту.

У сучасній англійській мові смислова структура концепту *JOURNEY* має, що очевидно, точки перетину зі смисловими компонентами концепту *TRAVEL*. Концепт *JOURNEY* реалізується за допомогою лексеми *journey*, що ввійшла в ужиток на початку XII століття й бере початки з давньофранцузької мови *journee* в значенні «day's journey» (укр. «денна подорож»). У значенні «act of traveling by land or sea» (укр. «процес подорожі сушею чи морем») уживається, як доводять відповідні джерела, з 1400 року. У середньоанглійській мові це слово мало значення – «day, the amount of work performed in 1 day or to be performed on a certain day, as well as the distance traveled per day» (укр. «день; обсяг роботи, що виконувалася за 1 день або мав бути виконаний у певний день, а також відстань, подолана за один день») (Online Etymology Dictionary). У сучасній англійській мові його використовують переважно в британському варіанті зі значенням «an occasion when you travel from one place to another – used especially about *travelling* a long distance, or *travelling* somewhere regularly» (укр. 'випадок, коли подорожують з одного місця в інше – уживається щодо далеких подорожей або регулярних подорожей у певному напрямку») (Longman Dictionary of Contemporary English). Отже, зв'язок зі словом *день* утрачено, оскільки лексема *journey* набула значення «a long travel» (укр. «далека подорож»).

Цікавим видається факт розвитку семантики на позначення того, хто здійснює подорож. Слово *traveller* (американський варіант *traveler*) зафіксовано з кінця XIV століття як іменник, що утворений від відповідного дієслова шляхом афіксації – додавання суфіксу *-er* на позначення агенса дії. У сучасній англійській мові тлумачний словник подає два значення: (1) «someone who is on a journey or someone who travels often» (укр. «той, хто подорожує»); (2) (British English) «someone who travels around from place to place living in a caravan» (укр. / Британська англійська / «той, хто подорожує з місця на місце, живе в автомобільному будинку, трейлері») (Longman Dictionary of Contemporary English).

Слово *journeyer* свого часу (точну дату появи актуалізовані словники не вказують) було створено також афіксальним способом. Оскільки відповідне дієслово *journey* (укр. «подорожувати») нині належить до застарілої лексики, то й іменник, що позначає того, хто подорожує, теж практично зник з ужитку. Це слово наводиться лише деякими словниками з відповідною стилістичною поміткою, а словник Longman не фіксує його загалом. У сучасному світі того, хто здійснює подорож, називають *tourist*. Однак у пареміях як давніх фольклорних мікротекстах, зрозуміло, ця лексема ще не функціювала.

Слово *voyage* (укр. *вояж*), що належить до вербалізаторів концепту *TRAVEL (JOURNEY)*, згадується в писемних джерелах з 1300 року. Воно походить від давньофранцузького слова *voiage*, що мало широку семантику в XII столітті – «travel, journey, movement, course, errand, mission, crusade» (укр. «подорож, мандрівка, рух, курс, доручення, місія, Хрестовий похід»), а у сучасній французькій мові позначає «подорож». У французьку мову воно потрапило з пізньолатинської *viaticum*, що перекладалося як «journey» (укр. «подорож»). У класичній латині воно мало значення «provisions for a journey» (укр. «забезпечення для подорожі»), перша частина цього слова *via* передавала значення «road, journey, travel» (укр. «дорога, подорож») (Online Etymology Dictionary).

Слово *cruise* (укр. *круз*) з'явилося в англійській мові набагато пізніше, вже коли відбулася перша навколосвітня подорож-експедиція, і позначало «sail to and fro or from place to place» (укр. «плисти туди-сюди або з місця на місце»). В етимологічному словнику англійської мови зазначено, що це слово було запозичено в англійську мову в 1650-ті роки з голландської мови, яка генетично близька до англійської: *kruisen* позначало «to cross, sail to and fro» (укр. «перетинати, плисти туди-сюди»), походить від слова *kruis*, що позначає «cross» (укр. «хрест»), що походить від латинської лексеми *crux* із тотожною семантикою. Із 1706 року за словом *cruise* закріпилося значення «a voyage taken in courses» (укр. «подорож за певним курсом, напрямком») (Online Etymology Dictionary).

Асоціативний зв'язок з основним концептом простежується у формуванні значень «a certain direction of travel» та «travel for pleasure» (укр. «певний напрямок руху» та «подорож задля задоволення»), що віддзеркалено у структурі аналізованого концепту через лексеми *tour* та *trip*: вони належать до структури концептуального поля *TRAVEL (JOURNEY)*.

Слово *tour* з'явилося в лексичному складі англійської мови на початку XIV століття: воно потрапило до словника англійської мови з давньофранцузької мови, де слова *tour*, *turn* позначали «movement in a circle, turn» (укр. «рух по колу, поворот»). Із цим

значенням назване слово й було запозичено. У середині XVII століття його зафіксовано зі значенням «a long walk or excursion» (укр. «довга прогулянка або екскурсія») (Online Etymology Dictionary).

Характерним вербальним презентантом концепту *TRAVEL (JOURNEY)* є лексема *trip* у значенні «trip» (укр. «поїздка»). Це слово відсутнє в етимологічних словниках, тому не має підтвердженої етимології. Дієслово *trip* у значенні «trip over something» (укр. «перечепитися за щось») походить від дієслова давньофранцузької мови *triper* з аналогічним значенням; було запозичене в XIV–XV століттях. Нині іменник уживається в значенні «a visit to a place that involves a journey, for pleasure or a particular purpose» (укр. «відвідування місця, що передбачає подорож, для задоволення чи з іншою метою») (Longman Dictionary of Contemporary English).

Лексема *walk* також належить до вербальних презентантів концепту *TRAVEL (JOURNEY)*. Граматично лексема *walk* може бути виражена іменником та дієсловом. Іменник *walk* походить від дієслова *walk*, яке в значенні «пересуватися пішки» зафіксовано з 1200 року й виникло шляхом злиття двох давньоанглійських дієслів із семантикою: (1) Old English *wealcan* «to toss, roll, move round» (укр. давньоанглійська «кидати, котити, рухатись») та (2) *Wealcian* «to roll up, curl' from Proto-Germanic *welk- (source also of Old Norse *valka* «to drag about»)» (укр. «згортатися» від прагерманського **welk-* також давньоскандинавське джерело «тягнутися») (Online Etymology Dictionary). Не виключено можливість його виникнення від пра-індо-європейського кореня **wel-* (3) «to turn, revolve» (укр. «обертатися, крутитися»). У XIII столітті це дієслово використовували на позначення руху змії, а також, коли йшлося про плин часу. У XV столітті розглядуване дієслово почали вживати для описування руху колісних візків. У середині XV століття зафіксовано значення «go away» (укр. «піти геть»). Похідне значення «walking a horse or taking a dog for a walk» (укр. «виходжувати коня або виводити собаку на прогулянку») з'явилося наприкінці XV століття. У 1620 році зафіксовано значення «to accompany someone during a walk» (укр. «супроводжувати когось під час прогулянки»), а починаючи з 1890 року дієслово також уживається в значенні «move a heavy object by turning and shoving it in a manner suggesting walking» (укр. «штовхати важку річ») (Online Etymology Dictionary).

Слово *road* (укр. *дорога*) походить від давньоанглійського *rad*, що має значення «an expedition carried out on horseback; journey, enemy invasion» (укр. «експедиція, здійснювана верхи; подорож, вороже вторгнення»). У середньоанглійській мові вживалося в такому ж значенні й лише на початку новоанглійського періоду з 1590 років фіксується значення «an

open passage or path for travel between two places» (укр. «відкритий прохід або шлях для подорожі між двома місцями») (Online Etymology Dictionary). У сучасній англійській мові означає «specially prepared hard surface for cars, buses, bicycles, etc.» (укр. «спеціально підготовлене тверде покриття для автомобілів, автобусів, велосипедів тощо») (Longman Dictionary of Contemporary English).

Безпосереднім презентантом субконцепту WAY є, що зрозуміло, слово *way*, яке походить від давньоанглійського слова *weȝ*, що позначало «path, road, path, place, space and freedom of movement» (укр. «шлях, дорога, стежка, місце, простір і свобода руху»). У множині часто використовувалося в непрямому значенні: «moral or ethical choices, different ways of life» (укр. «моральний або етичний вибір, різні способи життя»). Із XIV століття вживалося на позначення того, як (яким шляхом) щось відбувалося та вживалося у сполученні *out of the way* (укр. «на віддаленні, далеко»). У текстах XV століття зафіксовано вираз *this way* та *that way* (укр. «у цей бік» / «у цьому напрямку» чи «у той бік» / «у тому напрямку»). Наприкінці XV століття помічено вживання сполучення *in the way* (укр. «стояти на шляху, заважати, перешкоджати»). Вислів *way of life* (укр. «спосіб життя») зафіксовано з 1600 року, *get (or have) one's way* (укр. «наполягти на своєму, перемогти у суперечці») з'являється в текстах з 1590 року. Ці вирази виникли на базі значення «way, method» (укр. «шлях, метод, спосіб»). На основі актуалізації значення «path, path of movement» (укр. «путь, шлях руху») з'явилися усталені вирази *go separate ways* (укр. *рухатися різним шляхом*), що фіксується з 1837 року; *one way or (the) other* (укр. *тим чи тим шляхом*) уживається з 1550 року; *have it both ways* (укр. *мати те й те*) використовується з 1847 року; *come a long way* (укр. *мати довгу історію*) уживається з 1922 року (Online Etymology Dictionary).

Цікавим з огляду на словотворення є іменник *pathway* (укр. *шлях*), що зафіксований з 1530 року й презентує етимологічну тавтологію, оскільки він поєднав слова *path* (укр. *шлях*) і *way* (укр. *шлях*), що мають аналогічне значення. У сучасній англійській мові цей іменник є синонімом до слова *path* (укр. *шлях*) в усіх його значеннях. Додаткове значення, що виникло в лексичній структурі слова *pathway* (укр. *шлях*), – це «a series of nerves that pass information to each other» (укр. «нерви, що передають інформацію один одному») (Longman Dictionary of Contemporary English).

Висновки. Отже, на формування смислів концепту TRAVEL (JOURNEY) (укр. ПОДОРОЖ) вплинуло становлення англійської мови як насамперед мови британського етносу. Запозичені з давньофранцузької мови лексеми *travel* (укр. *подорож*), *journey* (укр. *подорож*), *tour* (укр. *коротка*

подорож, поїздка) та *trip* (укр. *поїздка*) адаптувалися носіями англійської мови в дискурсивній практиці, згодом розширивши структуру лексичного значення номінацій розглядуваного концепту та його субконцептів новими лексико-семантичними варіантами та створивши своєрідне смислове поле аналізованого концепту. Слова *road* (укр. *дорога*) та *way* (укр. *шлях*) належать до споконвічних англійських лексем, тому вони продукували смисли, пов'язані з традиційним для англійської лінгвокультури усталеним розумінням процесу подорожування в просторі та часі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Запороженко Ю. Концепт подорожі в сучасному постмодерністському тексті (Ю. Андрухович, А. Стасюк). *Слово і час*. 2009. № 7. С. 11–18.
2. Каратєєва Г.М. Концепт подорож у французькому постмодерністському романі: шляхи інтерпретації. *Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія 9 «Сучасні тенденції розвитку мов»*. 2007. Вип. 2. С. 63–67.
3. Коваленко В. Типи когнітивних структур, які лежать в основі концепту подорож. *Foreign language in professional training of specialists: issues and strategies*. 2020. С. 32–33.
4. Кожуховська Ю.В. Передумови формування концепту подорож у новогрецькій поезії 20 сторіччя. *Мовні і концептуальні картини світу*. 2014. Вип. 50(1). С. 385–390.
5. Колонюк С., Космеда Т. Концепт *подорож (мандрівка)* як предмет лінгвістичних досліджень початку XXI ст. *Collection of scientific papers «SCIENTIA»*. 2022. С. 86–87.
6. Ляховин О.Б. Концептосфера подорож в українському, російському та німецькому паремійному фонді. *Лінгвістичні дослідження*. 2011. № 32. С. 75–79.
7. Clifford J. *Routes: Travel and translation in the late twentieth century*. Harvard University Press. 1997. 408 p.
8. Clifford J. *Traveling cultures*. In *Cultural studies*. Online Etymology Dictionary. Routledge. 2013. Pp. 96–116.
9. Lévi-Strauss C. *The view from afar*. University of Chicago Press. 1992. 311 p.
10. Longman Dictionary of Contemporary English Online. (E-resource). Сайт. URL: <https://ldoceonline.com>.
11. Online Etymology Dictionary. (E-resource). Сайт. URL: <https://etymonline.com>.
12. Pratt M.L. *Imperial eyes: Travel writing and transculturation*. Routledge. 2007. 296 p.
13. Tylor E.B. *Primitive culture: Researches into the development of mythology, philosophy, religion, language, art, and custom*. Vol. 1. 1924.